

Nr 172

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag om statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen; given Stockholms slott den 14 oktober 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att Kungl. Maj:t bemyndigas ikläda staten garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland i statsrådet å Stockholms slott den 14 oktober 1960.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen* samt anför därvid följande.

I en den 25 augusti 1960 dagtecknad skrivelse har Aktiebolaget Atomenergi hemställt, att Kungl. Maj:t ville generellt förklara, att staten ikläder sig ansvar för bolagets förpliktelser enligt atomansvarighetslagen samt att staten åtager sig att svara för reglering av uppkommande skador. Som skäl anföres att bolagets verksamhet huvudsakligen finansieras med statsmedel och att det därför ligger nära till hands att i fråga om försäkring enligt nyssnämnda lag tillämpa vad som gäller för statlig verksamhet.

Häröver har, efter remiss, yttranden avgivits av delegationen för atomenergifrågor, vattenfallsstyrelsen och riksräkenskapsverket.

Inledning

De omfattande konsekvenser som en större olycka i en atomanläggning skulle innebära har medfört att man sedan flera år diskuterat frågan om särskilda ansvarighetsregler för verksamhet inom atomenergiområdet. Inom OEEC har ett konventionsutkast utarbetats som numera undertecknats av bl. a. Sverige. Frågan om ratificering av konventionen torde senare komma att underställas riksdagen. Även inom det internationella atomenergiorganet IAEA dryftas frågan om sådana särskilda ansvarighetsregler.

I avvaktan på att en internationell överenskommelse kommer till stånd har i vårt land provisoriska regler om ersättningsansvaret för atomskador intagits i atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246).¹ Lagen trädde i kraft den 1 juli innevarande år och gäller till och med den 31 december 1963.

Atomansvarighetslagen reglerar ansvarigheten för atomskador, d. v. s. sådana skador på personer eller egendom som uppkommit genom radioaktiv strålning från atombränslen eller från andra ämnen, s. k. atomprodukter,

¹ Se SOU 1959: 34; prop. 1960: 140; L¹U 35; Rskr 349.

som bildats eller blivit radioaktiva genom bestrålning i samband med framställning eller användning av atombränsle. Ansvarigheten gäller i visst fall även skador som orsakats av andra farliga egenskaper hos atombränslen och atomprodukter än radioaktivitet (1 §).

Lagen är bl. a. icke tillämplig å sådant atombränsle som ej innehåller annan verksam beståndsdel än naturligt uran och som ej blivit radioaktivt genom bestrålning eller å vissa atomprodukter (2 §).

Ersättningsskyldighet för atomskador åvilar innehavaren av den atomanläggning i vilken atombränslet eller atomprodukten fanns när den skadeorsakande händelsen inträffade. För skador under transport svarar innehavaren av den anläggning varifrån transporten skedde utom vid transport från utlandet, då den mottagande anläggningens innehavare är ansvarig. Skada som eljest orsakas av atombränsle eller atomprodukt som fanns utanför atomanläggning, skall ersättas av den anläggningsinnehavare som hade eller senast haft ämnet i sin besittning (4 §).

Med atomanläggning avses atomreaktor samt anläggning för framställning, behandling eller förvaring av atombränsle eller atomprodukt (1 §). Kungl. Maj:t äger förordna, att två eller flera atomanläggningar i varandras närhet skall behandlas som en anläggning i de hänseenden som avses i lagen (3 §).

Ansvarigheten är strikt, d. v. s. oberoende av om anläggningsinnehavaren är vållande till skadan eller ej (5 §). Anläggningsinnehavarens ansvarighet är emellertid begränsad till 25 milj. kronor för en och samma händelse, varjämte ersättningen för varje dödad eller skadad person är begränsad till 200 000 kronor (6 §). Anläggningsinnehavaren äger regressrätt för vad han utgivit i skadestånd endast mot den som själv uppsåtligen vållat skadan eller åtagit sig att svara för skadan (9 §).

Innehavare av atomanläggning skall täcka sin ansvarighet med försäkring. Denna kan tagas antingen så att den täcker ansvarigheten för varje inträffande händelse, d. v. s. 25 milj. kronor, eller så att den vid varje tidpunkt gäller för anläggningen med avtalat belopp efter avdrag för redan utgiven ersättning. I sistnämnda fall skall försäkringen tecknas för minst 30 milj. kronor. Om den på grund av försäkringsfall kan antagas nedgå under 25 milj. kronor, skall tilläggsförsäkring tagas så att försäkringsbeloppet åter blir minst 30 milj. kronor (10 §).

Försäkringsplikt åvilar icke staten. Annan anläggningsinnehavare kan av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer befrias från försäkringsplikt om betryggande säkerhet ställes för förpliktelserna enligt lagen samt det visas, att det är på tillfredsställande sätt sørjt för regleringen av uppkommande skador (11 §).

Om en skadelidande, som äger rätt till skadeersättning enligt lagen, visar att han icke kunnat utfå ersättningen av någon som är ansvarig för skadan, skall skadeståndet gäldas av staten. Skulle i ett katastroffall ansvarighetsbeloppet 25 milj. kronor icke förslå till ersättning för uppkomna skador, skall gottgörelse beredas av statsmedel enligt grunder som fastställes av

Konungen och riksdagen. För ersättning som staten utbetalar i nu nämnda båda fall äger staten regressrätt endast mot den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller också åtagit sig att svara för skadan (13 §).

Kungl. Maj:t har den 30 juni 1960 förordnat, att Aktiebolaget Atomenergis tre atomanläggningar vid forskningsstationen i Studsvik, nämligen atomreaktorerna R 0, R 2 och R 2—0, skall i atomansvarighetslagens mening behandlas som en anläggning.

Samma dag har Kungl. Maj:t vidare för tiden den 1 juli 1960—den 31 december 1960 befriat bolaget från försäkringsplikt för de tre bolaget tillhöriga atomanläggningarna i Stockholm, nämligen atomreaktorn R 1, en bränsleelementfabrik på Liljeholmen och ett bränsleelementlager i Vålningby. Som säkerhet för sina förpliktelser enligt atomansvarighetslagen, såvitt gäller ifrågavarande anläggningar, har bolaget ställt en skuldförbindelse å 75 milj. kronor med inteckningsbemyndigande i bolagets fasta egendom och förlagsegendom. Därjämte har bolaget träffat avtal med vattenfallsstyrelsen om skaderegleringen.

Aktiebolaget Atomenergis skrivelse

I sin förut omnämnda skrivelse anför bolaget i huvudsak följande.

För de tre anläggningarna i Studsvik har bolaget tecknat en försäkring å 30 milj. kronor gällande till maj 1961. Premien utgår för närvarande med sammanlagt 300 000 kronor för år men kommer att höjas med 75 000 kronor för helt år räknat, när reaktorn R 2 — efter utbyte av viss utrustning — kommer att köras med högre effekt än för närvarande. För Stockholmsanläggningarna har bolaget, som nämnts, mot ansvarsförbindelse meddelats befrielse från försäkringsplikt. För transporter av atombränsle har bolaget tecknat ansvarighetsförsäkring vid flera tillfällen.

Bolaget räknar med att framdeles, sedan vederbörlig koncession erhållits, taga i bruk ytterligare atomanläggningar.

Bolagets aktiekapital uppgår till 14 milj. kronor. Bolagets aktier äges till 4/7 av staten. Kostnaderna för verksamheten täckes i allt väsentligt av statsmedel. För innevarande budgetår har i statsanslag anvisats sammanlagt 118,1 milj. kronor.

Staten är enligt lagen befriad från försäkringsplikt. Då bolagets verksamhet i allt väsentligt bekostas av statsmedel, synes det, anför bolaget, ligga nära till hands att för bolaget tillämpa de regler som gäller för statlig verksamhet. Det innebär att staten ikläder sig ansvar för bolagets förpliktelser enligt atomansvarighetslagen samt att staten åtager sig att svara för regleringen av uppkommande skador.

Yttranden

Vad Aktiebolaget Atomenergi sålunda föreslagit i fråga om bolagets förpliktelser enligt atomansvarighetslagen tillstyrkes av de i ärendet hörda myndigheterna.

Delegationen för atomenergifrågor anför, att bolagets försäkringspremier vid tecknande av försäkring för även Stockholmsanläggningarna skulle komma att uppgå till sammanlagt omkring en halv miljon kronor för år. Dessa premier skulle liksom kostnaderna för bolagets verksamhet i övrigt komma att bestridas med statsmedel. Mot den bakgrunden anser delegationen det lämpligt, att staten tecknar garanti för bolagets förpliktelser enligt atomansvarighetslagen för vid varje tidpunkt gällande ansvarighetsbelopp. — Delegationen förutsätter att det uppdrages åt vattenfallsstyrelsen att handlägga regleringen av eventuellt uppkommande skador.

Mot bakgrunden av atombolagets allmänna arbetsuppgifter att bedriva utvecklingsarbete, och då resultatet av detta arbete kommer det svenska näringslivet till godo, anser *vattenfallsstyrelsen* det icke oförenligt med atomansvarighetslagens grunder att medge bolaget befrielse från försäkringsplikt genom ett statligt garantiåtagande. Styrelsen tillstyrker därför ett statligt åtagande i enlighet med bolagets framställning.

Riksräkenskapsverket anför att ämbetsverket, med hänsyn till Aktiebolaget Atomenergis speciella verksamhet, som för närvarande huvudsakligen bestrides av statsmedel, inte har något att erinra mot bifall till bolagets framställning. Statens förpliktelser synes lämpligen kunna regleras genom ett mellan staten och bolaget slutet avtal. Ändrade förhållanden kan dock medföra att avtalet bör justeras. Ämbetsverket föreslår därför att avtalets giltighetstid begränsas till förslagsvis fem eller tio år.

Departementschefen

Aktiebolaget Atomenergi innehar f. n. sex atomanläggningar, varav tre, reaktorerna R 2, R 0 och R 2—0, i forskningsstationen i Studsvik och de övriga, reaktorn R 1 samt en fabrik för tillverkning av bränsleelement på Liljeholmen och en anläggning för lagring av bränsleelement i Vällingby, i Stockholm. Enligt atomansvarighetslagen, som trädde i kraft den 1 juli i år och gäller till och med år 1963, är bolaget i egenskap av innehavare av dessa anläggningar ansvarigt för atomskador som äger samband med dem. Denna ansvarighet gäller oberoende av vållande men är begränsad till 25 milj. kronor för atomskador i följd av en och samma händelse. För skador som överstiger detta belopp skall staten utge ersättning enligt grunder som fastställs av Kungl. Maj:t och riksdagen. — Utöver nu existerande anläggningar tillkommer under den provisoriska lagens giltighetstid atomreaktorn R 3 i Ägesta samt eventuellt ytterligare någon reaktor i Studsvik.

Enligt atomansvarighetslagen är bolaget skyldigt att täcka sin ansvarighet för atomskador med försäkringar därest Kungl. Maj:t ej befriar bolaget från försäkringsplikten. Bolaget har tecknat försäkring beträffande Studsviksanläggningarna vilken upphör den 4 maj 1961. Premien för denna försäkring utgör 300 000 kronor för år. När R 2, som för närvarande får köras endast med begränsad effekt, tas i bruk med full effekt, höjes premien till 375 000 kronor.

För de tre Stockholmsanläggningarna har Kungl. Maj:t för tiden till utgången av innevarande år befriat bolaget från försäkringsplikten. Beslutet grundade sig på 11 § atomansvarighetslagen, enligt vilken bestämmelse förutsättning för befrielse från försäkringsplikt är att anläggningsinnehavaren ställer betryggande säkerhet för sina förpliktelser enligt lagen och visar att han på betryggande sätt sörjt för regleringen av uppkommande skador. Bolaget har ställt säkerhet i form av ett skuldebrev på 75 milj. kronor, försett med medgivande till inteckning i bolagets fasta egendom och förlagsegendom. Skaderegleringen skall enligt träffat avtal ombesörjas av vattenfallsstyrelsen.

Aktiebolaget Atomenergis verksamhet finansieras så gott som uteslutande med statsmedel. De privata intressenternas ekonomiska bidrag till bolaget utgöres av deras tillskott till aktiekapitalet, d. v. s. 6 milj. kronor, medan staten, utöver 8 milj. kronor i aktiekapital, hittills bidragit med anslag över riksstaten på sammanlagt mera än 500 milj. kronor. Statsfinansieringen innebär, att bolagets försäkringspremier bestrides med statsmedel som är avsedda för bolagets atomverksamhet. Jag finner det riktigare att — på samma sätt som både enligt atomansvarighetslagen och på andra områden gäller för rent statlig verksamhet — bolagets ansvarighet för atomskador från dess atomanläggningar icke täckes med försäkringar. I stället bör staten ta på sig bolagets ansvar.

Detta kan lämpligast, såsom bolaget föreslagit, ske genom att staten ikläder sig garanti för bolagets förpliktelser enligt atomansvarighetslagen. Därmed möjliggöres att Kungl. Maj:t med stöd av lagen befriar bolaget från försäkringsplikten. En sådan lösning är förenlig med bestämmelserna i den av Sverige undertecknade OEEC-konventionen på detta område.

Jag föreslår därför att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att teckna dylik garanti för bolagets anläggningar. Garantien torde böra begränsas till atomansvarighetslagens giltighetstid. Skulle förhållandena beträffande finansieringen av bolagets verksamhet undergå mera väsentliga förändringar bör garantien givetvis upphävas. Anledning att ytterligare tidsbegränsa garantien eller att, såsom riksräkenskapsverket föreslagit, sluta formligt avtal med bolaget synes inte föreligga. Regleringen av eventuell uppkommande skador torde böra handläggas av vattenfallsstyrelsen. Kostnaderna härför bör bestridas av bolaget.

Om en inträffande atomskada skulle ge upphov till ersättningsanspråk mot staten i följd av garantiåtagandet torde härav föranlett medelsbehov an-

tingen böra underställas riksdagens prövning eller, för det fall riksdagen icke är samlad, täckas genom anvisande av medel från förslagsanslaget till oförutsedda utgifter.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

bemyndiga Kungl. Maj:t att ikläda staten garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Pierre Vinde